

СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ

УДК 305 (172)+342.7

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2023.1.5>

Бахмач Анна Ігорівна

аспірант кафедри філософських і політичних наук
Черкаського державного технологічного університету
бульвар Шевченка, 460, Черкаси, Україна
orcid.org/0000-0003-1068-1826

НАПРЯМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ГЕНДЕРНИХ ВІДНОСИН
В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Актуальність проблеми. У сучасній Україні, що зазнає військової агресії, стрімко відбуваються зміни у системі усіх соціальних відносин, у тому числі – й гендерних. Зокрема, існує ймовірність посилення та закріплення традиційних поглядів на гендерний розподіл ролей: чоловік – «захисник», жінка – «берегиня». З іншого боку – Україна робить значні кроки на шляху до входження у європейське товариство, де основними цінностями є рівність та відсутність обмежень і винятків за ознакою статі.

Мета – уточнити соціально-філософський зміст поняття «гендерні відносини», охарактеризувати сучасний стан гендерних відносин в Україні та визначити напрями трансформації гендерних відносин в Україні у контексті євроінтеграції.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використано метод аналізу, за допомогою якого виокремлено особливості гендерних відносин у сучасній Україні; метод порівняння для визначення шляхів трансформації гендерних взаємин; метод синтезу для виявлення загальних тенденцій у сфері гендерних відносин; метод прогнозування допоміг передбачити основні напрями трансформації гендерних відносин в Україні у контексті євроінтеграції.

Результати дослідження. Гендерні відносини – система взаємодії чоловіків та жінок, сконструйована основними інститутами суспільства, що характеризується нерівністю та може бути змінена з метою побудови суспільства рівних прав та можливостей. Фактично, гендерні відносини формуються під впливом державної політики по відношенню до гендерних груп.

Сучасний стан гендерних відносин в Україні характеризується недостатнім представництвом жінок на вищих рівнях прийняття рішень, нижчим рівнем доходів жінок, розповсюдженням гендерно обумовленого насильства; труднощами поєднання жінками та чоловіками професійного й сімейного життя, значним впливом патріархальних гендерних стереотипів тощо. Як наслідок військової агресії, відбуватимуться зміни: посилюватиметься тенденція до закріплення традиційних гендерних ролей чоловічої частини населення (чоловік – захисник), у той час як для жінок характерним буде подальша егалітаризація (жінки залучені до служби у ЗСУ, волонтерської роботи, посідатимуть вивільнені посади внаслідок мобілізації чоловіків).

У процесі євроінтеграції варто очікувати активну розбудову механізмів запобігання та протидії гендерно зумовленому насильству; розширення можливостей жінок для участі у соціально-економічному житті, секторі безпеки і оборони, залучення до післявоєнного відновлення; удосконалення політики, спрямованої та ефективно та гнучко поєднання професійного та сімейного життя для жінок та чоловіків, які мають дітей.

Ключові слова: гендерні відносини, гендерна рівність, євроінтеграція, директива, Стамбульська конвенція, дискримінація.

Вступ. Сучасна надскладна ситуація, що склалася в Україні у зв'язку з повномасштабним вторгненням росії, посилює протиріччя та проблемні тенденції в усіх сферах суспільного життя. На тлі військових подій відбувається зміна усталеної системи соціальних відносин,

у тому числі – й гендерних. Зокрема, існує ймовірність посилення та закріплення традиційних поглядів на гендерний розподіл ролей: чоловік – «захисник», жінка – «берегиня».

З іншого боку – Україна робить значні кроки на шляху до входження у європейське товариство, де основними цінностями є рівність, повага до різноманіття та відсутність обмежень і винятків за ознаками, захищеними законом (раса, стать, етнічне походження, національність та ін.). Наша держава пройшла досить тривалий шлях з 1993 року, коли у Києві було відкрито Представництво Європейської Комісії, й до 23 червня 2022 року, коли лідери країн-членів ЄС ухвалили рішення про надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС. Цей статус офіційно запустив процес набуття Україною членства в ЄС, що передбачає завершення трансформаційних змін й створює умови для наближення рівня добробуту і правового захисту до стандартів ЄС [15]. Зазнає відчутних змін й сфера гендерних взаємин, що передбачає реальне забезпечення рівних прав та можливостей для жінок і чоловіків в усіх сферах суспільного життя, а також – подолання дискримінації, зокрема й гендерної.

Мета та завдання – уточнити соціально-філософський зміст поняття «гендерні відносини», охарактеризувати сучасний стан гендерних відносин в Україні та визначити напрями трансформації гендерних відносин в Україні у контексті євроінтеграції (на основі аналізу нормативно-правових актів).

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використано загальнонаукові методи дослідження, зокрема метод аналізу, за допомогою якого на основі статистичних даних виокремлено особливості гендерних відносин у сучасній Україні; метод порівняння змісту нормативно-правових актів застосовано для визначення шляхів трансформації гендерних взаємин в українському суспільстві у контексті євроінтеграції; метод синтезу уможливив виявлення загальних тенденцій у сфері гендерних відносин; метод прогнозування допоміг передбачити зміни у системі гендерних відносин у найближчі роки.

Результати. Гендерні дослідження, об'єктом вивчення яких є гендерні відносини, представляють міждисциплінарну сферу наукового знання, яка отримала розвиток на початку 70-х років як новий етап у жіночих дослідженнях, що свідчило про перехід від вивчення специфічно жіночого досвіду до аналізу гендерної ситуації та гендерних відносин, які охоплюють обидві статі [7, с. 16].

Сьогодні поняття «гендерні відносини» – явище багатогранне, що стосується суспільства в цілому, постійно змінюється в залежності від соціальної, економічної, політичної, культурної ситуації у соціумі, формується завдяки завданням державної політики по відношенню до соціальних груп [14]. Характер гендерних взаємин залежить від звичаїв та традицій, прийнятих у суспільстві.

Існує декілька підходів до вивчення гендерних відносин. Одним з найбільш важливих вважають системний підхід, який дозволяє розглянути гендерні відносини у якості одного із системоутворюючих елементів соціальних відносин, що існує поряд з іншими елементами та знаходиться у певному взаємозв'язку з ними. З одного боку, соціальні відносини детермінують гендерні, з іншого боку, самі гендерні відносини впливають на соціальні відносини у цілому, змінюючи усталену систему взаємовідносин. Гендерні відносини – це відкрита система, що зазнає зовнішніх впливів [7].

У площині дотримання прав людини, поняття «гендерні відносини» містить два аспекти: 1) нова соціальна категорія ХХІ ст., яка означає взаємодію жінок і чоловіків як соціальних спільнот в інтересах суспільства на основі реалізації принципу рівних прав і рівних можливостей; 2) існуюча система волевиявлення жінок і чоловіків у суспільстві як рівних у правах і можливостях, яка закріплена законодавчо, реально забезпечена в політико-правових принципах, діях, у побудові громадських і державних структур з урахуванням гендерних інтересів і потреб, спрямованих на ствердження гендерної демократії з метою розвитку нової гендерної культури [14].

Основною теорією, на якій базуються сучасні гендерні дослідження, є теорія соціального конструювання гендеру (П. Бергер, Т. Лукман, І. Гофман, К. Уест, Д. Зімерман). На противагу

біологічно орієнтованим поглядам, ця теорія заснована на розрізненні біологічної статі та соціальної приналежності до статі. Гендер розглядається як діяльність суспільства по приписуванню статі, що відтворює відносини нерівності та дискримінації та як результат щоденної взаємодії, що вимагає постійного виконання та підтвердження. Гендер не досягається раз і назавжди у якості незмінного статусу, а постійно відтворюється у комунікативних ситуаціях. У межах даного напрямку гендерні відносини постають як конструкт певної культури, що складається історично, а способи їх конструювання багатоманітні та відображають домінування різних соціальних інтересів [22; 25].

Суб'єкт створює гендерні правила та гендерні взаємини, а не лише засвоює та відтворює їх. З одного боку, гендерні відносини є об'єктивними, тому що індивід сприймає їх як існуючу систему, але з іншого боку – вони є суб'єктивними як соціально конструйовані щоденно, щохвилино, тут і тепер. Гендер – це організована модель соціальних відносин між чоловіками й жінками, сконструйована основними інститутами суспільства [21].

Ідея конструювання гендерних взаємин передбачає можливість їх зміни: індивід, що здатен створити гендерні відносини, здатен їх змінити чи зруйнувати. Сучасні стосунки між статями визначаються, з одного боку, традиційними патріархальними настановами, а з іншого – відчувається посилення егалітарних тенденцій, демократизму, рівності між чоловіком і жінкою, що пояснюється зростанням соціальної активності жінок, їх професійними, кар'єрними інтересами.

Жінки становлять близько 54% від загальної чисельності населення України, хоча у молодших вікових групах переважає населення чоловічої статі. У економічній сфері рівень участі жінок у робочій силі залишається нижчим, ніж у чоловіків; значно більша частка жінок не реалізує власну економічну активність через виконання домашніх обов'язків. В 2020 році середньомісячна заробітна плата жінок становила лише 79,6% заробітної плати чоловіків. Співвідношення тривалості неоплачуваної домашньої роботи (ведення господарства, догляд за дітьми та іншими родичами тощо) жінок та чоловіків становило 212%, тобто жінки витрачали вдвічі більше часу на цю діяльність, ніж чоловіки. Таким чином, жінки частіше стикаються з підвищеними ризиками малозабезпеченості. Все ще недостатнім є представництво жінок у суспільному житті та прийнятті рішень, хоча спостерігається помітний прогрес протягом останніх років (частка жінок серед депутатів зросла до 20,8%, фіксується зростання кількості жінок серед членів Кабінету Міністрів України, у судовій системі тощо). Зберігається значний гендерний розрив у тривалості життя населення. Середня очікувана тривалість життя жінок майже на 10 років перевищує відповідний «чоловічий» показник [5].

Гуманітарна криза, спричинена вторгненням 24 лютого 2022 року, призвела до стрімкого погіршення соціально-економічного становища гендерних груп. Криза значною мірою посилює вже існуючі гендерну та інтерсекціональну нерівність та дискримінацію. Хоча жінки відіграють ключову роль в гуманітарному реагуванні, але вони не залучені повною мірою до процесів прийняття рішень. Навантаження на жінок щодо обов'язків з догляду значно збільшилося через відсутність доступу до освітніх закладів внаслідок безпекових ризиків. Жінки становлять більшість переміщених всередині країни та виїжджають за кордон, стикаються зі значно вищими ризиками у сфері безпеки та захисту. Почастішали випадки домашнього насильства та сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, але послуги постраждалим не надаються повною мірою. Оскільки багато людей стають безробітними, і чоловіки в основному вступають до лав Збройних Сил України, жінки беруть на себе нові ролі та працюють на кількох роботах, щоб компенсувати втрачений сімейний дохід [6]. В Україні усе ще відсутній чіткий механізм, що містить комплексний підхід до забезпечення гендерної рівності, у свідомості та засобах масової інформації стійкими залишаються традиційні гендерні стереотипи про роль жінок та чоловіків [21; 23].

Євроінтеграційні процеси виступили суттєвим каталізатором змін у системі гендерних відносин. У 2014 році Верховна Рада України та Європейський Парламент синхронно ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС, що містить норми «забезпечення гендерної

рівності та рівних можливостей для чоловіків та жінок у сфері зайнятості, освіти та навчання, економічної та суспільної діяльності, а також у процесі прийняття рішень; подолання дискримінації в усіх її формах та проявах» [12]. Серед додатків до Угоди є Додаток XL – «Співробітництво у галузі зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей». Вказаний документ передбачає реалізацію ряду директив: про реалізацію принципів рівного ставлення до чоловіків та жінок у питаннях доступу та постачання товарів та послуг; про рамкову угоду щодо батьківської відпустки, про встановлення заходів із заохочення поліпшення безпеки та гігієни праці вагітних працівниць, працівниць, які нещодавно народили, чи годувальниць, про поступове запровадження принципу рівного ставлення до чоловіків та жінок у сфері соціального забезпечення [4].

Проаналізуємо, як вплине вказане законодавство на систему гендерних відносин в Україні.

Директива про реалізацію принципів рівного ставлення до чоловіків та жінок у питаннях доступу та постачання товарів та послуг має на меті виключення дискримінації та менш доброзичливого ставлення до жінок з причин вагітності та материнства та виключення існування непрямой дискримінації за ознаками статі. Впровадження принципу рівноправності чоловіків і жінок у сфері соціального забезпечення впроваджується шляхом розроблення та впровадження державних програм забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків [13].

У Директиві про поступову імплементацію принципу рівності чоловіків і жінок у сфері соціального забезпечення зазначено, що «принцип рівності чоловіків і жінок у сфері соціального забезпечення передбачає забезпечення захисту від можливої хвороби, непрацездатності, старості, нещасних випадків на роботі, професійних захворювань і безробіття, а також рівності у сфері соціальної допомоги. Принцип рівності у ставленні діє без шкоди для положень про захист матерів» [18].

У Директиві про встановлення загальних рамок для однакового ставлення у сфері зайнятості та професійної діяльності вказано, що «Співтовариство повинне прагнути до усунення нерівностей та сприяти рівності чоловіків і жінок, особливо з огляду на те, що жінки частіше стають жертвами дискримінації за багатьма ознаками» [17].

Директива про вжиття заходів з поліпшення безпеки та охорони здоров'я на виробництві вагітних працівниць, працівниць, які нещодавно народили або годують чітко спрямована на захист трудових прав саме цієї категорії жінок та має на меті закріплення мінімальних гарантій, яких має дотримуватися кожен працедавець. Основні гарантії, передбачені цією Директивою: зміна умов праці жінок, якщо виявлено ризик для безпеки і здоров'я, надання відпустки на весь період, необхідний для охорони здоров'я; заборона примушування жінок виконувати нічну роботу в період вагітності та певний час після народження дитини; надання права на безперервну декретну відпустку; встановлення заборони звільняти працівниць протягом строку від початку вагітності до кінця відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами» [19]. Варто зазначити, що законодавство України є більш прогресивним щодо соціального захисту прав вагітних жінок і матерів. В той же час, така ситуація часто має зворотній ефект: роботодавці, вважаючи законодавчі вимоги щодо захисту прав вагітних жінок і жінок, які мають дітей, занадто обтяжливими для себе, йдуть на пряме порушення трудових прав жінок, примушуючи їх звільнитися за власним бажанням або знаходячи можливість відмовити у працевлаштуванні.

Прогресивним щодо впровадження балансу між професійним та сімейним життям є Додаток до Рамкової угоди про декретну відпустку, що передбачає розроблення таких заходів, які б дозволили чоловікам та жінкам врівноважити їхні професійні та родинні обов'язки: кращу організацію робочого часу, більшу гнучкість та легше повернення до професійної діяльності. Підкреслено, що право на декретну відпустку надається без права його передачі, що саме й забезпечує встановлення рівних можливостей на ринку праці для жінок та чоловіків [13].

Рамкова угода щодо батьківської відпустки передбачає, що хоча б один з місяців батьківської відпустки має використати кожен з батьків, що чітко спрямовано на усунення дискримінації за ознакою статі відпустки для догляду за дитиною, яку в Україні традиційно беруть жінки. Однак, у 2021 році прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів

України щодо забезпечення рівних можливостей матері та батька у догляді за дитиною», що передбачив надання одноразової оплачуваної відпустки при народженні дитини тривалістю до 14 календарних днів чоловіку, дружина якого народила дитину або батьку дитини, який не перебуває у фактично зареєстрованому шлюбі з матір'ю дитини. Надалі, у трудовому законодавстві слово «жінці» замінено на «жінці або чоловікові», слово «матері» на «матері або батьку дитини» [8].

План заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом передбачав й ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція), що й відбулося у червні 2022 року. Стамбульська конвенція звертає увагу на питання гендерної рівності та наголошує, що обов'язком кожної демократичної європейської держави є повністю викоринити насильство у всіх його формах, а також створити систему запобігання насильству над жінками та належного покарання винних. Країни, що приєдналися до Конвенції, повинні криміналізувати психологічне насильство, переслідування, фізичне та сексуальне насильство, примусовий шлюб, примусові аборти і стерилізацію. На сучасному етапі саме Стамбульська конвенція є найбільш дискусійним нормативно-правовим актом у сфері євроінтеграції та гендерної рівності. Серед причин – ідеологічні переконання, нерозуміння поняття «гендер», маніпулювання «традиційними сімейними цінностями».

Конвенція, як і інші основоположні документи у сфері досягнення гендерної рівності, закріплює підхід нульової толерантності до насильства, необхідність дотримання норм ненасильницької поведінки усіма учасниками суспільних відносин, а також своєчасне та ефективне реагування державними інституціями на виклики, пов'язані з насильством.

Ненасильницькі методи полягають у тому, щоб, визнаючи цінність кожної людини та її життя, відмовившись від примушення як способу взаємодії, нейтралізувати структури, які підтримують культ сили, покращити взаємини, перетворити супротивника на партнера. Гендерне ненасилля – це важливий життєвий принцип, який має ідеологічний та етичний зміст та в основі якого лежить визнання цінності чоловічої та жіночої особистості, відмова від вторинності жінки у суспільстві, утвердження здатності жінок до позитивного незалежного самовизначення, відмова від примушення як способу взаємодії між чоловіками та жінками, розв'язання гендерних конфліктів виключно ненасильницькими методами. Активне впровадження ненасильства здатне гармонізувати гендерні відносини та призвести до поступового послаблення гендерного насильства [1].

Без сумніву, Стамбульська конвенція має широкі можливості для боротьби з гендерно обумовленим насильством та позитивно вплине на трансформацію гендерних відносин. У Конвенції засуджено всі форми насильства стосовно жінок і домашнього насильства, визначено, що юридична та фактична рівність між жінками та чоловіками є ключовим елементом у запобіганні насильству стосовно жінок, підкреслено, що насильство стосовно жінок є проявом історично нерівного співвідношення сил між жінками та чоловіками, яке призвело до домінування над жінками та дискримінації жінок чоловіками. Важливими є комплексна політика та збір даних, виділення державою фінансових ресурсів на протидію насильству.

Україна має впроваджувати необхідні заходи для заохочення змін у соціальних і культурних моделях поведінки жінок та чоловіків з метою викоринення упереджень, звичаїв, традицій та всіх інших практик, які ґрунтуються на ідеї неповноцінності жінок або на стереотипних ролях жінок та чоловіків. Важливими партнерами щодо боротьби з гендерно обумовленим насильством стають чоловіки та хлопці, які усвідомлюють важливість запобігання насильству над жінками. Культура, звичаї, релігія, традиції не можуть слугувати виправданням для проявів насильства. Важливою є участь засобів масової інформації. Передбачено широкі можливості підтримки постраждалих від насильства: юридичні та психологічні консультації, фінансову допомогу, надання житла, навчання, підготовку та допомогу в пошуку роботи, створення мережі доступних притулків, телефонних ліній допомоги, особливий захист дітей-свідків [11; 24].

Ще до ратифікації Стамбульської конвенції відбулося удосконалення механізмів та процедур протидії домашньому, гендерному та сексуальному насильству шляхом прийняття у грудні 2017 року Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Зокрема, встановлено кримінальну відповідальність за вчинення домашнього насильства, примушування до абортів та стерилізації, примушування до шлюбу, невиконання обмежувальних заходів або непроходження програми для кривдників [9].

Також євроінтеграція передбачає й необхідність виконання Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека». Вперше Національний план дій України з виконання резолюції «Жінки, мир, безпека» було прийнято 2016 року, затвердження наступного Плану дій відбулося у 2020 році. У зв'язку з повномасштабним вторгненням росії цей документ було переглянуто та оновлено у грудні 2022 року. Основні вектори впливу Національного плану 1325 «Жінки, мир, безпека» на гендерні відносини є наступними: рівноправна участь жінок та чоловіків у секторі оборони (що традиційно вважався «чоловічим»); залучення жінок до мирних переговорів та постконфліктного відновлення; полегшення для працівників сектору оборони поєднання функцій професійного й приватного життя; протидія сексизму, сексуальним домаганням, психологічному та сексуальному насильству, дискримінації під час прийняття на службу; застосування гендерного інклюзивного підходу під час оцінки потреб населення, що постраждало від конфлікту та при плануванні політик; розширення економічних прав жінок; підтримка жінок та дівчат, які перебували під окупацією, у полоні. Важливим напрямом є стратегічна ціль «Забезпечення захисту від насильства за ознакою статі, сексуального насильства (в умовах збройного конфлікту та в мирний час)» [10].

Вагомий внесок у розбудову гендерної рівності має схвалення Урядом Плану заходів з реалізації «Партнерства Біарріц», до якого Україна доєдналася ще у грудні 2020 року. У межах Партнерства Україна готова виконати зобов'язання у п'яти сферах: реформування законодавства у сфері соціальних відпусток, пов'язаних із народженням дитини та доглядом за нею (батько і мати матимуть однакові можливості); розвиток інклюзивного та гендерно чутливого публічного простору, дружнього до сімей з дітьми та маломобільних груп населення; наскрізну інтеграцію гендерного компоненту в освітній процес (хлопці та дівчата матимуть однаковий доступ до освіти незалежно від вибору професії); забезпечення ефективної реалізації законодавства у сфері протидії домашньому та гендерно зумовленому насильству (держава готова до створення нових притулків, кімнат кризового реагування та надання різного виду допомоги); зменшення розриву в оплаті праці жінок і чоловіків (за один вид діяльності має бути рівна оплата праці незалежно від статі) [16].

Висновки. Отримані результати дослідження дозволяють зробити наступні висновки.

Уточнено соціально-філософський зміст поняття «гендерні відносини», що сучасному розумінні постають як система взаємодії чоловіків та жінок, сконструйована основними інститутами суспільства, що характеризується нерівністю та може бути змінена з метою побудови суспільства рівних прав та можливостей. Гендерні відносини є об'єктом вивчення міждисциплінарної сфери наукового пізнання – гендерних досліджень, що передбачають філософську, соціально-економічну, політико-правову, соціологічну, психолого-педагогічну та інші складові. Відповідно до теорії соціального конструювання, гендер – це організована модель соціальних відносин між чоловіками й жінками, сконструйована основними інститутами суспільства. Ідея конструювання гендерних взаємин передбачає можливість їх зміни залежно від соціальної, економічної, політичної, культурної ситуації у соціумі. Фактично, гендерні відносини формуються під впливом державної політики по відношенню до гендерних груп.

Сучасний стан гендерних відносин в Україні характеризується наступними особливостями: недостатнє представництво жінок на вищих рівнях прийняття рішень, зниження доходів жіночої частини населення, розповсюдженість гендерно обумовленого насильства, жертвами якого зазвичай є жінки; труднощі з поєднанням жінками та чоловіками професійного й сімейного життя, значний вплив патріархальних гендерних стереотипів тощо. Як наслідок військової агресії, відбуватимуться зміни у системі гендерних відносин: посилюватиметься тенденція до закріплення традиційних гендерних ролей чоловічої частини населення (чоловік – захисник),

для жінок характерним буде подальша егалітаризація (жінки залучені до служби у ЗСУ, волонтерської роботи, посідатимуть вивільнені посади внаслідок мобілізації чоловіків).

На основі аналізу нормативно-правових актів визначено напрями трансформації гендерних відносин в Україні у контексті євроінтеграції. Зокрема, передбачено реалізацію принципів рівного ставлення до чоловіків та жінок у питаннях доступу та постачання товарів та послуг; надання батьківської відпустки, поліпшення безпеки та гігієни праці вагітних працівниць, запровадження принципу рівного ставлення до чоловіків та жінок у сфері соціального забезпечення тощо. Ухвалення рішення про надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС фактично призвело до ратифікації Україною Стамбульської Конвенції, що має широкі можливості для боротьби з гендерно обумовленим насильством. Також євроінтеграція передбачає й необхідність виконання Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека», спрямованого на забезпечення повної та рівноправної участі жінок і чоловіків у прийнятті рішень на всіх рівнях, у тому числі в мирних переговорах, додатковий захист жінок від насильства під час збройних конфліктів.

Вагомий внесок у розбудову гендерної рівності має схвалення Урядом Плану заходів з реалізації «Партнерства Біарріц», що передбачає розширення для татів соціальних відпусток, пов'язаних з народженням дитини, розвиток простору, дружнього до сімей, гендерну освіту та просвіту, зменшення розриву в оплаті праці жінок і чоловіків, більш ефективну протидію домашньому насильству.

Таким чином, на сучасному етапі основними напрями трансформації гендерних відносин в Україні у контексті євроінтеграції стануть:

- активна розбудова механізмів запобігання та протидії домашньому та гендерно зумовленому насильству, особливо – пов'язаного з військовими подіями;
- розширення можливостей жінок для участі у соціально-економічному житті, секторі безпеки і оборони, залучення до післявоєнного відновлення;
- подальше реформування системи соціального захисту населення у напрямку рівного ставлення до жінок та чоловіків;
- удосконалення політики, спрямованої та ефективно та гнучке поєднання професійного та сімейного життя для жінок та чоловіків, які мають дітей;
- більш активне залучення чоловіків до виховання дитини, формування відповідального батьківства.

Отримані висновки не вичерпують усієї проблематики дослідження, зокрема подальших наукових пошуків потребує моніторинг змін у системі гендерних відносин, що відбудуться під впливом євроінтеграційних процесів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Байдюк Н. Гендерне насильство та шляхи його попередження у системі гендерних відносин. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/8115/1/Baidiuk.pdf> (дата звернення 15.03.2023)
2. Верховна Рада України підтримала ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/verhovna-rada-ukrayini-pidtrimala-ratifikaciyu-konvenciyi-radi-yevropi-pro-zapobigannya-nasilstvu-shchodo-zhinok-i-domashnomu-nasilstvu> (дата звернення 15.03.2023)
3. Гендерна політика в нормативно-правових документах. За заг. ред. Левченко К. / Г. Жуковська, К. Левченко, О. Остапенко, О. Сулова. Київ, 2020. 186 с.
4. Додаток XL до глави 21 «Співробітництво у галузі зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей» Розділу V «Економічне і галузеве співробітництво»: Закон України від 16 вересня 2014 року, № 1678-VII. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/tekst-uhody-pro-asotsiatsiiu/dodatku-rozdil-v/zainiatist-sotsialna-polityka-rivni-mozhlyvosti>
5. Індикатори для моніторингу гендерної рівності в Україні: моніторинговий звіт 2021. Державна служба статистики України. ООН Жінки в Україні, 2021. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/2021_Indukator-Monitor.pdf (дата звернення 15.03.2023)

6. Оперативний гендерний аналіз ситуації в Україні. ООН Жінки. CARE International, 2022. URL: <http://surl.li/fouyf>. (дата звернення 15.03.2023)
7. Основи теорії гендеру: навч. посіб. / редкол.: В. П. Агєєва, Л. С. Кобелянська, М. М. Скорик / М-во освіти і науки України, Київ. ін-т гендер. дослідж., ПРООН. Київ: К.І.С., 2004. 536 с.
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення рівних можливостей матері та батька у догляді за дитиною: Закон України від 15 квітня 2021 року № 1401-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-20#n31> (дата звернення 15.03.2023)
9. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
10. Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року: Розпорядження Кабінету від 28 жовтня 2020 р. № 1544-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-%D1%80#Text> (дата звернення 15.03.2023)
11. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами: Закон України від 20 червня 2022 року № 2319-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2319-20#Text> (дата звернення 15.03.2023)
12. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16 вересня 2014 року, № 1678-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#n2> (дата звернення 15.03.2023)
13. Рівність за ознакою статі в економічній сфері: зобов'язання України перед ЄС (ключові Директиви ЄС щодо забезпечення гендерного балансу на ринку праці та в професійній діяльності, їх розвиток у практиці Суду Справедливості) / Упорядник О.О. Уварова. Харків: НТМТ, 2015. 150 с.
14. Сулімова С. І. Гендерні відносини як конструкт прав людини, прав жінок // Актуальні проблеми державного управління. 2008. № 2. С. 96-103.
15. Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-otrimala-status-kandidata-na-chlenstvo-v-yes> (дата звернення 15.03.2023)
16. Уряд схвалив План заходів з реалізації «Партнерства Біарріц». URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-shvaliv-plan-zahodiv-z-realizaciyi-partnerstva-biarric> (дата звернення 15.03.2023)
17. Council Directive 2000/78/EC of 27 November 2000 establishing a general framework for equal treatment in employment and occupation. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32000L0078> (дата звернення 15.03.2023)
18. Council Directive 79/7/EEC of 19 December 1978 on the progressive implementation of the principle of equal treatment for men and women in matters of social security. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A31979L0007> (дата звернення 15.03.2023)
19. Council Directive 92/85/EEC of October 19, 1992 on the introduction of measures to encourage improvements in the safety and health at work of pregnant workers and workers who have recently given birth or are breastfeeding. URL: <https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep34812.7.pdf> (дата звернення 15.03.2023)
20. Council Directive 96/34/EC of 3 June 1996 on the framework agreement on parental leave concluded by UNICE, CEEP and the ETUC (repealed). URL: <https://www.legislation.gov.uk/eudr/1996/34/contents#> (дата звернення 15.03.2023)
21. Gender Mainstreaming in Practice: A Handbook. UNDP RBEC, 2002. 137 p.
22. Goffman E. Gender Display // Oxford, Blackwell Publ. 1997, P. 208-227.
23. Report From The Commission To The Council, The European Parliament, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions: Equality Between Women And Men. Brussels, 2009. 134 p.
24. The Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (Istanbul Convention). URL: <https://www.coe.int/en/web/gender-matters/council-of-europe-convention-on-preventing-and-combating-violence-against-women-and-domestic-violence> (дата звернення 15.03.2023)
25. West C., Zimmerman D. Doing Gender // Gender and Society. 1987. Vol.1, No.2. (Jun.). P. 125-151.

REFERENCES

1. Baidiuk N. (2018). Henderne nasylstvo ta shliakhy yoho poperedzhennia u systemi gendernykh vidnosyn. [Gender-based violence and ways of its prevention in the system of gender relations] Retrieved from <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/8115/1/Baidiuk.pdf> [in Ukrainian].
2. Verkhovna Rada Ukrainy pidtrymala ratyfikatsiiu Konventsii Rady Yevropy pro zapobihannia nasylstvu shchodo zhinok i domashnomu nasylstvu. Retrieved from [2. The Verkhovna Rada of Ukraine supported the ratification of the Council of Europe Convention on the Prevention of Violence against Women and Domestic Violence] <https://www.kmu.gov.ua/news/verhovna-rada-ukrayini-pidtrimala-ratifikaciyu-konvenciyi-radi-yevropi-pro-zapobigannya-nasilstvu-shchodo-zhinok-i-domashnomu-nasilstvu> [in Ukrainian].
3. Levchenko K. (2020). [Gender policy in normative and legal documents] H. Zhukovska, K. Levchenko, O. Ostapenko, O. Suslova. Kyiv. [in Ukrainian].
4. Dodatok XL do hlavy 21 «Spivrobitnytstvo u haluzi zainiatosti, sotsialnoi polityky ta rivnykh mozhlyvostei» Rozdil V «Ekonomichne i haluzeve spivrobitnytstvo»: Zakon Ukrainy vid 16 veresnia 2014 roku, № 1678-VII. [Appendix XLI to Chapter 21 "Cooperation in the field of employment, social policy and equal opportunities" of Chapter V "Economic and sectoral cooperation": Law of Ukraine dated September 16, 2014, No. 1678-VII] Retrieved from <https://eu-ua.kmu.gov.ua/tekst-uhody-pro-asotsiatsiiu/dodatky-rozdil-v/zainiatist-sotsialna-polityka-rivni-mozhlyvosti> [in Ukrainian].
5. Indykatory dlia monitorynhu hendernoi rivnosti v Ukraini: monhovyi zvit (2021). [*Indicators for monitoring gender equality in Ukraine: monitoring report 2021. State Statistics Service of Ukraine. UN Women in Ukraine, 2021*]. [in Ukrainian].
6. Operatyvnyi gendernyi analiz sytuatsii v Ukraini. (2022). [Operational gender analysis of the situation in Ukraine. UN Women. CARE International, 2022] (*UN Zhinky. CARE International*). Retrieved from <http://surl.li/fofuyf> [in Ukrainian].
7. Osnovy teorii henderu (2004). U.S. [Basics of gender theory] V. P. Aheieva, L. S. Kobelianska, M. M. Skoryk. Kyiv. K.I.S. [in Ukrainian].
8. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo zabezpechennia rivnykh mozhlyvostei materi ta batka u dohliadi za dytynoiu. [On making changes to some legislative acts of Ukraine on ensuring equal opportunities for mothers and fathers in child care.] vid 15 kvitnia 2021 roku № 1401-IX]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-20#n31>
9. Pro zapobihannia ta protydiuu domashnomu nasylstvu (Zakon Ukrainy vid 7 hrudnia 2017 roku № 2229-VIII). [About prevention and combating domestic violence] Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> [in Ukrainian].
10. Pro zatverdzhennia Natsionalnoho planu dii z vykonannia rezoliutsii Rady Bezpeky OON 1325 «Zhinky, myr, bezpeka» na period do 2025 roku [10. On the approval of the National Action Plan based on UN Security Council Resolution 1325 "Women, Peace, Security" for the period until 2025] (Rozporiadzhennia Kabinetu vid 28 zhovtnia 2020 r. № 1544-p Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
11. Pro ratyfikatsiiu Konventsii Rady Yevropy pro zapobihannia nasylstvu stosovno zhinok i domashnomu nasylstvu ta borotbu iz tsymy yavlyshchamy: [On the ratification of the Council of Europe Convention on the prevention of violence against women and domestic violence and the fight against these phenomena] (Zakon Ukrainy vid 20 chervnia 2022 roku № 2319-IX). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2319-20#Text> [in Ukrainian].
12. Pro ratyfikatsiiu Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnyimi derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony. [On the ratification of the association agreement between Ukraine and the European Union] (Zakon Ukrainy vid 16 veresnia 2014 roku, № 1678-VII). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#n2> [in Ukrainian].
13. Uvarova O.O. (Ed.). (2015). Rivnist za oznakoiu stati v ekonomichnii sferi: zoboviazannia Ukrainy pered YeS (klichovi Dyrektyvy YeS shchodo zabezpechennia hendernoho balansu na rynku pratsi ta v profesiinii diialnosti, yikh rozvytok u praktytsi Sudu Spravedlyvosti). [Gender equality in the economic sphere: Ukraine's obligations to the EU (key EU Directives on ensuring gender balance in the labor market and in professional activities, their development in the practice of the Court of Justice)] Kharkiv: NTMT. [in Ukrainian].

14. Sulimova S. I. (2008). Henderni vidnosyny yak konstrukt prav liudyny, prav zhinok. Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia, 2, 96-103. [Gender relations as a construct of human rights and women's rights] (in Ukrainian).
15. Ukraina otrymala status kandydata na chlenstvo. [Ukraine received the status of a candidate for EU membership.]. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-otrymala-status-kandydata-na-chlenstvo-v-yes> [in Ukrainian].
16. Uriad skhvalyv Plan zakhodiv z realizatsii «Partnerstva Biarrits». [The Government approved the Action Plan for the implementation of the Biarritz Partnership.] Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-shvaliv-plan-zahodiv-z-realizaciyi-partnerstva-biarric> [in Ukrainian].
17. Council Directive 2000/78/EC of 27 November 2000 establishing a general framework for equal treatment in employment and occupation. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32000L0078>
18. Council Directive 79/7/EEC of 19 December 1978 on the progressive implementation of the principle of equal treatment for men and women in matters of social security. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A31979L0007>
19. Council Directive 92/85/EEC of October 19, 1992 on the introduction of measures to encourage improvements in the safety and health at work of pregnant workers and workers who have recently given birth or are breastfeeding Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep34812.7.pdf>
20. Council Directive 96/34/EC of 3 June 1996 on the framework agreement on parental leave concluded by UNICE, CEEP and the ETUC (repealed). Retrieved from <https://www.legislation.gov.uk/eudr/1996/34/contents#>
21. Gender Mainstreaming in Practice: A Handbook.(2002). UNDP RBEC
22. Goffman, E. (1997). Gender Display [Oxford, Blackwell Publ].
23. Report From The Commission To The Council, The European Parliament, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions: Equality Between Women And Men (2009). Brussels.
24. The Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (Istanbul Convention). Retrieved from <https://www.coe.int/en/web/gender-matters/council-of-europe-convention-on-preventing-and-combating-violence-against-women-and-domestic-violence>
25. West C., Zimmerman D. (1987). Doing Gender. [Gender and Society]. Vol.1, 2., 125-151.

Bakmach Anna Igorivna

Postgraduate student at the Department of Philosophical and Political Sciences
Cherkasy State Technological University
Shevchenko Boulevard, 460, Cherkasy, Ukraine
orcid.org/0000-0003-1068-1826

DIRECTIONS OF TRANSFORMATION OF GENDER RELATIONS IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

Problem. *In modern Ukraine, which is undergoing military aggression, changes are rapidly taking place in the system of all social relations, including gender relations. In particular, there is a possibility of strengthening and consolidating traditional views on the gender distribution of roles: a man is a "protector", a woman is a "coaster". On the other hand, Ukraine is taking significant steps towards joining the European society, where the main values are equality and the absence of restrictions and exceptions based on gender*

Purpose. *Clarify the socio-philosophical meaning of the concept of "gender relations", characterize the current state of gender relations in Ukraine and determine the directions of transformation of gender relations in Ukraine in the context of European integration.*

Methods and Results. *To achieve the goal, the method of analysis was used, with the help of which the peculiarities of gender relations in modern Ukraine were singled out; a method of comparison to determine the ways of transformation of gender relations; synthesis method for identifying general trends in the field of gender relations; the forecasting method helped predict the main directions of transformation of gender relations in Ukraine in the context of European integration.*

Gender relations are a system of interaction between men and women, constructed by the main institutions of society, which is characterized by inequality and can be changed in order to build a society of equal rights and opportunities. In fact, gender relations are formed under the influence of state policy in relation to gender groups.

The current state of gender relations in Ukraine is characterized by the insufficient representation of women at the highest levels of decision-making, the lower level of women's incomes, the prevalence of gender-based violence; the difficulties of women and men combining professional and family life, the significant influence of patriarchal gender stereotypes, etc. As a result of military aggression, changes will occur: the tendency to consolidate the traditional gender roles of the male part of the population (the man is a defender) will intensify, while women will be characterized by further egalitarianism (women are involved in service in the Armed Forces, volunteer work, will occupy positions vacated due to mobilization men).

In the process of European integration, we should expect the active development of mechanisms for preventing and countering gender-based violence; expanding women's opportunities to participate in socio-economic life, the security and defense sector, involvement in post-war reconstruction; improving policies aimed at an efficient and flexible combination of professional and family life for women and men who have children.

Key words: *gender relations, gender equality, European integration, directive, Istanbul Convention, discrimination.*